

Johannes MIHKELSON

Mõningaid andmeid ja fakte J. Mihkelsoni tegevuse kohta E. Vabariigi ja Nõuk. Liidu l. okupatsiooni ajal ning hiljem Rootsis.

Johannes Mihkelson on Eesti vabariigi-aegne ametiühingute tegelane. Ta on pärit Pärnust, ning kuulus poliitiliselt NEEME RUUS'i ja MAXIM UNI'i rühma, kes kõik olid poliitilised sõbrad ja aktiivselt töötasid kommunistliku maailmavaate kasuks juba Eesti omariikluse ajal. Mihkelsoni poliitilise tegevuse raskuspunkt langes Tallinna. Ta oli seal Vabariigi Valitsuse otsusega suletud tööliste ajaleht "Rahva Sõna" toimetaja ja kaastööline. "Rahva Sõna" suleti seepärast, et ta avaldas pidevalt kirjutisi, mis olid sihitud Eesti riigikorra ja Vabariigi Valitsuse vastu ja ülistasid idapoolset suurvõimu. Riigikogu valimistel esines Mihkelson marxistliku bloki kandidaadina, ning kukkus sellisena valimistel läbi. Ta käis mitmel korral Rootsis ametiühingute ülesandel. Nagu Eestimaa Kommunistliku Partei sekretäri KARL SÄRE ülekuulamisel 1941. a. selgus, oli Mihkelson Rootsis n. n. marxistliku bloki esindajana, kuşjuures ta seal kohtas ka seltsimees SÄRET. Rootsis peeti esperanto koolusi, millised olid kommunistliku-bolshevistliku partei agitatsiooni ja informatsiooni punktideks. Neist kursustest võttis osa ka Mihkelson ja tuli sealt Eestisse tagasi ülesannetega.

Eesti Vabariigi politsei, kes Mihkelsoni kommunistlikust meelsusest oli teadlik juba varem ja nimelt 1930. a. peale, kui ta veel Pärnu ametiühingutes tegutses, hakkas nüüd tema tegevuse vastu rohkem tähti tundma ja teda peeti politsei poolt pidevalt silmas. Kord pidas ta loengut eesti meremeestele Meremeeste Kodu ruumides Tallinnas. Ta ülistas oma kõnes Nõuk. Liitu ja tema riigikorda, öeldes, et sealt pidavat ka eesti töölised eskuju ja abi saama.

1936. a. süüdistati Mihkelsoni seadusevastaselt rekrutite värbamises Hispaania kodusõtta bolshevike poolel, ning sellega ühenduses kuulati ta üle poliitilise politsei poolt. Politseilisel ülekuulamisel võttis Mihkelson selle oma tegevuse osaliselt õigeks. Hiljem, kui politsei teda taga otsis ja arreteerida tahtis kommunistliku propaganda levitamise pärast, oli Mihkelson Eestist kadunud. Ta oli põgenenud Rootsi, kus oli maapaos kuni 1938. aastani, mil Eestisse tagasi pöördus üle Soome peale Amnestia Seaduse avaldamist kõigile poliitilistele vangidele. Rootsis kohtas ta ka oma sõpra ja mõttekaaslasid - NEEME RUUSI ja ALEKSANDER ABENIT.

7. mail 1938. a. vabastati vanglaist ülalmainitud Amnestia Seaduse põhjal kõik meie poliitilised vangid - nende hulgas ka kommunistid - ja kohe astus Joh. Mihkelson viimastega kontakti. Eriti soe ja usalduslik sõprusvahekord arenes tal vanglast vabastatud ARNOLD VEIMER'iga, kes oli 1924. a. 1. detsembri kommunistide mässust osavõtmise pärast E. Vabariigi riigikorra kukutamiseks kohtu poolt eluks ajaks sunnitööle mõistetud. Hiljem oli, nagu teada, VEIMER Kergetööstuse Rahvakomissar l. Nõuk. Liidu okupatsiooni ajal. Praegu funktsioneerib ta Nõuk. Eestis kui Rahvakomissaride Nõukogu Esimees ehk Peaminister.

Vanglast vabastatud bolshevikud - ja siia liitus ka veel Mihkelson - koondusid peale vabastamist Tallinna Whishaigekassa juurde, kus asjaajajaks ametnikuks oli ALEKSANDER ABEN. Viimane oli teatavasti Eesti Vabariigi ajal ka Riigikogu liige äärmisest vasakpoolsest sotsiaal-demokraatide parteist. 1938. a. mõisteti ABEN aga Tallinna Sõjaringkonna kohtu poolt 5-ks aastaks sunnitööle riigivastase tegevuse pärast kommunistide huvides. Riigikogu

liikmena ei saadud teda aga koheselt vahistada. Selle asjaolu kasutas kohe ära ABEN ja põgenes Rootsi, kus elas eksilisel umbes poolteist aastat. Ta ilmus tagasi Eestisse varsti peale 21. juuni 1940. a. riigipööret, kusjuures teda võeti Tallinnas kommunistlike võimukandjate poolt suure bravuuriga vastu. Eesti põgenikele Rootsis on ABEN eriti hästi tuntud kuju, kuna ta oli 1946. a. Stockholmis korraldamas eesti põgenike repatrieerumise asja Nõuk. Liidu saatkonna ametnikuna. Samal ajal kasutas ta võimalust organiseerida spioonide võrku põgenike seas. Tõckord ajalehtedes ilmunud teadete põhjal reisis ABEN ringi mööda Rootsit, külastades suuremaid eestlaste keskusi üheskoos oma poliitilise sõbra Joh. Mikkelseniga, kes tol korral oli ametis Rootsi Riiklikus Tööturukomisjonis. Sellisena ta oli ametlikult (!) Abeni saatjaks Tööturukomisjoni esindajana. Abeni ja Mikkelsoni ühine missioon - eesti põgenikke kodumaale tagasi viia - ebaõnnestus tõckord aga täielikult ja neil polnud nimetamisväärsutki edu. Eesti põgenikud ei lasknud endid nende meelitustest liimile viia.

1938. a. vabanenud bolshevikud liitusid veel teistegi ühingute juurde oma "ideelist" tegevusjahu rahuldama. Selliseist ühinguist võiks eriti esile tõsta kultuurühingut "Ideed", millise ühingu juures lektoriks oli ka Johannes Mikkelson. Kultuurühing "Ideed" asus Tallinnas Pärnu mnt. nr. 41 ssuvas Töölistamajas. "Ideed" oli samas tegutseva Töölisevõimla juures omaette ühetoaline bürooruum. "Ideed" liikmeskonda kuulusid vasakpoolse ilmavaatega noored, neist märgatav hulk vene päritoluga. Peale selle palju venestunud eestlasi. Selle ühingu kauaaegseks esimeheks kuni sulgemiseni oli üks täiesti venestunud eestlase Nikolai (või Aleksei) JANSON. Ühingu asjaajajaks ja laekuriks oli ALEKSANDER ABEN kuni viimase Rootsi põgenemiseni. Ühingu esimees JANSON oli elukutselt pedagoog ja ta oli tulnud Eestisse Venemaalt. Juba iseseisvuse ajal oli teada, et JANSON oli vasakpoolse ilmavaatega, kuid tõckord tema erilist aktiivsust ei ilmutanud. Kuid kohe peale 1940. a. juuni-pööret ilmutas JANSON järsult oma meelsust ja ilmes, et ta oli teenekas kommunist. Ta valiti kommunistide poolt 1940. a. suvel lavastatud valimistel bolshevistikku parlamenti ja kui selle vanim liige avas JANSON ka selle istungjärgu. Ta valiti ühel häälel selle "väärparlamenti" esimeheks. Ta oli ka nimeliselt selle delegatsiooni esimeheks, milline 1940. a. augustis Moskvast käis Eesti Vabariiki Nõuk. Liidule maha müümas. Ülalmainitud kultuurühing "Ideed" oli marksistlikuks kooliks, kus õpetati meie töölistele kommunistlikku-marksistlikku ideoloogiat. Nagu tähendatud juba käesoleva lõigu alguses, oli ühingu lektoriks sellel ajal Johannes Mikkelson.

Varsti saabus aga õnnetu baaside ajajärk, kus Nõuk. Liit jõu ja kavajusega läbi surus endale sõjalised baasid Eesti territooriumil. Nüüd oli aeg tulnud vanglast vabanenud poliit-vangidele illegaalseks tegutsemiseks ja nende tegevus muutuski erilisel aktiivseks Tööliseviidu ruumides Töölismäel. Politsei teostas seepärast Tööliseviidu ruumide kui ka neid külastavate isikute üle pidevat valvet ja võis konstanteerida, et alatišed Tööliseviidu ruumide külastajad olid JOHANNES MIKKELSON, NEEME RUUS ning ANNO WEIMER. Politsei kontrollis ka seal peetud kõnekoosolekuid. Ühel sellisel kõnekoosolekul nimetas Joh. Mikkelson oma kõnes Soome talvesõja ajal, et Kuusineni "valitsus" on ainuke õige valitsus Soomes ja et eesti töölistes peaksid Soome valgete lihumikkude vastu samuti võitlema minema, kui seda parajasti teevad soome töölistes ise. Politsei oli siis sunnitud vahetle astuma ja Mikkelsonil sõna ära võtma. Samal koosolekul tehti Neeme Ruusi poolt ettepanek saata Stalinile tervitusteogramm. Kuna meie seisukord Eestis viibivate Nõuk. Liidu sõjavägede tõttu oli väga delikaatne, siis ei saadud sellel tõttu enam mingeid mõjuvamaid sammusid Mikkelsoni ja Ruusi suhtes ette võtta.

21. juunil 1940. a. toimus Tallinnas uute Nõuk. Liidu võimumeeste näpunäiteil lävastatud suur tööliste demonstratsioon, ehk n. n. "Eesti rahva ülestõus", nagu nad ise seda lävastust armastavad nimetada, kus "demonstrantideks" olid peamiselt kohaletoodud Petseri venelased ja teised kähilased tüübid. Ühe silmnägi ja tunnistust mööda, kes praegu asub Rootsis, võttis sellest "ülestõusust" osa ka Johannes Mikhelson, kes käis selle rongikäigu eesotsas ka vabastamas Tallinna keskvanglast poliitilisi vangisid. milliseid seal leidis aga vaid mõned üksikud, needki salakuulamise pärast Nõuk. Liidu kasuks. Mikhelson esines sel puhul tunnistajate õeldist mööda väga suure ja tähtsa mehena, selgelt mõista andes, et tema seljataga seisavad uued võimukandjad ja viimaste vägev ja kõikvõimas partei. Ta tegi korralduse "Vaba Maa" toleaeegsele fotograafile Soosaar'ele seda "ajaloolist" sündmusest pildistada. Tõl korral oli aga Ulemjuhataja poolt antud määrus, mis keelas igasuguse pildistamise seoses Nõuk. Liidu vägede Eestisse tulekuga. Soosaar, kes oli lojaalne Vabariigi kodanik, keeldus Mikhelsoni käsku täitmast, põhjendades oma keeldumist ülalmainitud Ulemjuhataja keeluga. Seepeale vastanud Mikhelson pealtnägi ja tunnistaja õeldist mööda: "Nüüd ei maksa enam ükski endine keeld, sest praegu teeb eesti rahvas ajalugu. Mina vastutan kõigi tagajärgede eest, kui neid Teile (s. o. Soosaarele) peaks tekkima". Ja nii pildistanudki fotograaf Soosaar kogu selle lävastuse, olles Mikhelsoni "kõrge kaitse" all.

Peale 21. juuni 1940. a. riigipööret sai Mikhelson ametikoha oma poliitilise sõbra ARNOLD VEIMER'i Kergetööstuse Rahvakommissariaati, kus ta teenis ametlikult "informatsiooni-ala ametnikuna". Tegelikult oli ta aga muudes ülesannetes. Politsei poolt selgitati nimelt hiljem, et Mikhelson teenis Kergetööstuse Rahvakommissariaadis personaalosakonnas ja töötas aktiivselt kaasa salajastes ülesannetes, esinedes vana ja veendunud bolshevikuna, kellel oli kompartei täielik usaldus. Rahvakommissar JOHANNES SAUER'i tunnistuse järele oli Johannes Mikhelson ARNOLD VEIMER'i isiklikuks sekretäriks, omas kontrollivõimu kaadriosakonna tegevuse üle ja kuulus komparteisse liikmena. Mikhelson töötanud üldse Rahvakommissar VEIMER'i parema käena ja usaldusmehena, kusjuures Mikhelsoni peamiseks ülesandeks olnud kaadriosakonna korraldamine koos VOLDEMAR REINING'uga. Viimane oli kompartei liige, ning võttis aktiivselt osa 1. detsembri 1924. a. kommunistlikust riigipöörde katsest ja karistati selle eest sunnitööga, mil puhul istus kinni kauemat aega. Peale selle valmistanud Mikhelson ette VEIMER'i kõned. Ka EK(b) Partei sekretär KARL SÄRE ülekuulamise protokollist selgus, et Mikhelson oli täielikult usaldatud kompartei poolt.

JOHANNES SAUER, kes oma ilmavaatelt polnud veendunud kommunist, jäi vadatahtlikult Eestisse peale sakslaste tulekut ja andis meile politseile väga väärtuslikke andmeid toleaeegsete kaas-bolshevikide kohta, kuna ta neid võis jälgida vahetust lähedusest. SAUER, kes oli Nõuk. Liidu 1. okupatsiooni ajal Kohaliku Tööstuse, hiljem Toiduainetetööstuse Rahvakommissariiks, ise loomustas oma ülestunnistuses politseile ARNOLD VEIMER'it kui verejanulist ja jultunud kiskjat, kes otse põlenud kättemaksu ihast, VEIMER'i lähemad kaastöölised kuulunud kõik éranditult kompartei ridadesse. Ka selle fakti tõttu polé mingit kahtlust, et Mikhelson igal juhul p i d i kuuluma komparteisse, kuna ta täitis Rahvakommissariaadis nii tähtsat ja usaldusväärset kohta. Sama Rahvakommissariaadi kaas-teenistujad, kes nüüd Rootsis viibivad, teavad jutustada, et neil aegadel nähti Mikhelsoni sageli koos ühe venelasest juudisoost isikuga, kes oli sama kommissariaadi salajase osakonna ülemaks. Juba tookord käis kommissariaadis ringi jutt, et Mikhelson aidanud mainitud isikul, kes pid i oma koha tõttu kuuluma NKVD koosseisu, koostada küüditavate nimekirju, andes sellele omalt poolt näpunäiteid "sobivaist" isikuist.

Tollest Rahvakommissariaadi ajast iseloomustavad Mihkelsoni just kujukalt kaas-teenistujate mälestused temast. Viimased elasid alatises kartuses Mihkelsoni ees ja temast püüti üldiselt kõrvale, "nurga taha" hoida. Sest valitses suur kahtlus, et Mihkelson on "kõrgemal pool" informatsiooni andjaks kaas-teenistujate üle kõigest sellest, mida viimased teevad ja mõtlevad. Mihkelson toimetab tookord ka Kergetööstuse Rahvakommissariaadi seinalehte. Selles seinalehes ilmus näiteks 1. detsembril 1940. a. Mihkelsoni sulest üks artikkel pealkirja all "1. detsember 1924"; milles Mihkelson kirjeldas halli ja vihmast hommikut Pärnus, ning seda, kuidas tookord "rahva paremad pojad" (mõeldes viimaste all tookordseid riigirõõtureid-bolshevikke) viidi sõdurite vahel tapalavale. Nüüd aga olevat see, mis tookord ebaõnnestus, siiski Nõuk. Liidu "sõbralike" rahvaste pere abiga õnnestunud. Nüüd olevat lõppeks see neetud kodanlik kord kukutatud ja "õnnetoov" ning "päikesepaisteline" kommunistlik kord jalule seatud" ja samas stiilis jätkuvalt edasi.

Kuid Mihkelsoni ülesanded ei piirdunud tol ajal vaid oma Rahvakommissariaadiga. Nad ulatusid ka väljapoole seda. Nii peeti 25. augustil 1940. a. Tallinnas Meremeeste Kodus kalurite koosolekut või "kongressi", mis punaste võimude poolt kokku oli kutsutud. Üks tollest koosolekust osavõtnud kalur, kes praegu viibib Rootsis, jutustab oma sõnadega tollest koosolekust järgmist:

"Koosolekul viibisid kõrgematest kommunistlikest funktsionääridest muude hulgas ka "siseminister" MAXIM UNT ja keegi "seltsimees" Johannes Mihkelson. Viimaks mainitu paistis silma väga "eesrindlikuna" -- tegi parandusi Stalini pildi ja punaste loosungite paigutamises, ning istus koosoleku juhataja lähedal kõrgemal kohal. Kui päevakorra punktina kalurite artellidesse astumise küsimus ja muud majanduslikud asjad arutusele tulid, oli esimene probleem, mis mõttevahetust ja vastuvaidlemist kalurite hulgas tekitas see, et kuidas paate ja kõiki teisi veesõidukeid kokku koondata nii, et Vene piirivalve nende üle hästi ja mugavalt kontrolli saaks teostada. Punategelased-kõnelejad nõudsid, et Vene piirivalve korraldusi selles suhtes tuleb vastuvaidlematult ja täpselt täita. Sellele vaidlesid mõned kalurid vastu, et juba looduslikult on võimatu selliseid kohustusi ja ka kõike muid puna-piirivalve korraldusi ja nõudmisi täita. Ning jätkasid edasi oma "nutulaulu" kohustuste raskuste üle. Kuid siis kargas üles se seltsimees Mihkelsoniks nimetatud punategelane ja hüüdis väga ägedas toonis: "Kõik Vene piirivalve nõudmised ja korraldused tuleb täita, sest vene piirivalve on see, kes meie piire praegu välise vaenlase vastu valvab ja selle eest hoolitseb, et endised klikaägsed tegelased ja riigimehed välismaale põgeneda ei saaks. Sest vaadake, mõni neist on sinna pääsenud, keda meie praegune valitsus ei taha mitte, et nad seal on. Sest nad teevad seal meie noore sovjetivabariigi vastast kihutustööd". Siis said koosolejad kohe aru, kellega neil tegemist on ja milles asi seisab, ning hakkasid vähehaaval koosolekult väljuma, nende hulgas ka mina" -- lõpetab käesoleva jutustuse autor, endine kalur.

Samal ajal pidas Mihkelson pidevalt loenguid Kergetööstuse Rahvakommissariaadi teenistujatele sama kommissariaadi all asuvas kohvikus "Kultas" marksismi-leninismi üle ja näitas, et see doktriin on ainuõige kogu maailmas ja et ta tuleb peatselt kogu maailma ka vallutama. Sest kodanlik maailmakord on pehastunud juurteni ja seda pehastumist kiirendab veelgi käimasolev imperialistlik sõda kodanlike riikide vahel.

Kuid varsti puhkeski sõda Nõuk. Liidu ja Saksamaa vahel ja Saksa väed jõudsid ootamatult kiiresti Lõuna-Eestisse. Bolshevike ridades tekkis peanikaline segadus ja umbes juulikuul algpäevadel lahkusid nad Tallinnast,

et evakueeruda Nõuk.Liitu. Tookord oli evakueerijate hulgas ka Johannes Mikhelson, kes põgenes kogu oma liikuva varaga. Eesti-Nõuk.Liitu piiripunkti Kingisepast lasti aga läbi ainult "president" VARES ja veel mitmed teised üksikud usaldusmehed, kellele anti võimalus Nõuk.Liitu põgeneda. Teised saadeti kõik tagasi viimast meeleheitlikku vastupanu osutuma "fashistlikule verekoeraile". Nende läbilastud usaldusisikute hulgas, kes Nõuk.Liitu sisse lasti, oli ka Johannes Mikhelson. Politseilisel ülekuulamisel selgus nimelt tunnustajate Rahvakommissar SAUER'i ja NKVD tegelase VOITKA seletustist, et Mikhelson pääsenud koos VARES'ega kuni Leningradini. Kui aga riinne peatselt stabiliseerus Tartu-Emajõe-Pärnu joonele, siis saadetud Mikhelson Leningradist tagasi Eestisse - ülesandega asuda organiseerima kurikuulsaid hävituspataljone koos muu tagasipöördunud bolshevistliku juhtkonnaga.

Hävituspataljoniid loodi Stalini erikäsul ja nende otseseks formeerijaks ja organiseerimise läbiviiaiks. Eestis oli NKVD kindralmajor RAKUTIN, kes oma käskkirjas 26. juunist 1941.a. käskis hävituspataljoniid koostada läbiproovitud ja julgeist kommunistidest, komsoolidest ja nõukogude aktivistidest, kes on suutelised käsutama relva. Hävituspataljoniide ülesandeks oli läbi viia Stalini "paljaks põletatud maa" taktikat - s.o. hävitada

kõik varandus, vili, loomad ja muu, mida kaasa ei saadud võtta, teha maatasa kõik Eesti sõjaliselt tähtsad ja ka mittetähtsad objektid, nii et maa vaenlase kätte satuks täiesti tühjuna ja paljana. Seepärast põletati hävituspataljoniide poolt Eestis maha väga palju talusid, tapeti palju süütuid ja rahulikke tsiviilelanikke ning mobilisatsioonist kõrvalehoidjaid, keda tabamise korral hävituspataljoniide poolt ilma igasuguse kohtu otsuseta hukati. Kogu seda hävituspataljoniide tegevusjärku ja nende poolt kordasandatud julmuse kirjeldatakse üksikasjalikult "Eesti Rahva Kannatuste Aastas" köide II, mis pärast pole siinkohal põhjust selle juures pikemalt peatuda.

Nagu öeldud, organiseeris Mikhelson neid hävituspataljone koos teiste bolshevistlike tegelastega ja ta võttis ka hävituspataljoniide võitlusest aktiivselt osa lähenevate eestlaste ja sakslaste vastu. Tallinna vallutamisel 28. augustil 1941.a. langes Mikhelson sakslaste kätte sõjavangi kui relvastatud hävituspataljoni mees. Kuna ta end sakslastele üles andis eestlasena, siis andsid sakslased Mikhelsoni üle eesti politseile üksikasjalikuma juurdluse toimetamiseks tema poliitilise tegevuse ja meelsuse kohta.

Politseilisel ülekuulamisel oli Mikhelson oma seletusis väga tagasihoidlik ja äärmiselt eetevaatlik, ning väga osav pareerima temale esitatud küsimusi. Paljudele küsimustele vastas ta lihtsalt vaikimisega. Ta võttis õigeks oma poliitilise koostöötamise NEEBE RUUS'i ja MAXIM UNT'iga ja oma sügava poliitilise sõpruse ARNOLD VEIMER'iga, kellele alluvas kommissariaadis ta olevat töötanud plaani- ja uurimisosakonnas, kuid mitte A. Veimeri sekretärina. Ka polevat tal midagi tegemist olnud kaadrite osakonna ülesannetega. Mikhelson võttis aga õigeks ajalehtedes kommunistliku propaganda tegemise, kuna see olevat olnud "iseloomustav" kõigile tolleaegsetele kirjutistele. Ta võttis õigeks ka osavõttu Nõuk.Liitu evakueerimiskatsest juulikuu alguses 1941.a., kuid väitis, et see olnud sunduslik ja Leningradis polevat tema käinud. Ta eitas oma kuulumist hävituspataljoniide koosseisu, samuti ka osavõttu Maardu haarangust ja kinnitas politseile, et tema olnud töölispolgu inspekteerijate hulgas kui ajakirjanik, kes hiljem pidanud kirjutama propaganda artikli polgu sõjalise valmiduse ja poliitilise ustavuse üle. Samaaegselt kuulunud tema ka ise töölispolgu ridadesse ja enne bolsheviike lahkumist Tallinnast võtnud tema osa lahingtegevusest Sõjamäe raibas ja Lasnamäel. Mikhelson oli oma seletuse järele Kuulipilduja sihturiks, võttes oma ülesandeid tõsiselt, tulistades Lahingväljal lähenevaid saksa

ja eesti jõudusid. Kuid väitis, et tema polevat teadlik, kas tema poolt väljalastud kuulid ka kedagi tabasid või tapsid. Peale rinde kokkuvarisemist ööl vastu 28. augustit 1941. a. oli tema taandunud koos relvastusega peitu kuskile maja keldrisse, kust sakslased olid tema vangistanud. Ta vahistati Laulupeo tänaval ühes majas täies hävituspataljoni relvastuses. Ülekuulamisel eitas ta oma kuulumist komparteeisse liikmena või kandidaadina.

Siiski selgus ülekuulatavate tunnistajate seletustist veidi enam. Selgus, et Mikkelson olnud täiesti kommunistliku meelsusega isik. Seda tunnistasid isegi tema enda poolt ülesse antud tunnistajad, kes pidid öieti tema kasuks kõnelema. Politsei poolt ülekuulatud vangis olevad hävituspataljonlased tunnistasid, et Mikkelson oli isiklikult osa võtnud hävituspataljonide Maardu haaranguist ja et Mikkelson kuulunud mainitud haaranguil koos komparteei noorte sõjalise väljaõppe juhi KANGRU ja NKVD vaneminspektor PAUL'iga hävituspataljonide kõrgema juhtkonna hulka, kes käsutanud liikumiseks kergest sõiduvahendit. Võiks siinkohal meelde tuletada, et Maardus langes hävituspataljonlaste kätte palju eesti patrioote-metsavendi koos Soomest saabunud sidemeestega ja viimaste väliradio saate- ja vastuvõtteaparaadid. Massiliselt vägistati Maardus hävituspataljonlaste poolt ühte Tallinnast vägisi kaasaveetud autobussi piletikontrollijat ja lõpuks poodi õnnetu tütarlaps jalgupidi oksa kõige metsikumal viisil.

Politsei poolt ülekuulatud töölispolku kuulunud tunnistajad, kes keskvanglas kinni istusid, tunnistasid politseilisel ülekuulamisel, et töölispolgu inspekteerimisel 20. augustil 1941. a. Tallinnas Strooni metsas olnud inspekteerijate ridades jällegi Johannes Mikkelson, koos komparteei noorte väljaõppe juhi KANGRU'ga.

Tuleks ehk veel lisada ülevaatlikuse mõttes, et Mikkelson polnud sõjalistes asjades mitte sugugi võhik, kuna ta oli omal ajal lõpetanud E.V. Sõjakooli aspirantide klassi Tondil ja oli reservohvitseri, nimelt reservlipniku aukraadiga. Ta on üks neist vähestest eesti soost ohvitseridest, kes aktiivselt koos töötasid ja võitlesid kommunistidega E.Vabariigi vastu. Polnud seepärast sugugi üllatav, kui Mikkelson hävituspataljonide ja töölispolgu väljaõppe ja valmiduse inspekteerimisi teostas koos teiste kommunistlike sõjaväeliste juhtidega, kuna ta oli sõjalise väljaõppe küsimusis küllaldaselt asjatundja.

Peale politseilise juurduse lõpetamist mõisteti Mikkelson politseikohtu poolt (üks otsuse teinud komisjoni liikmeist elas veel 1948. a. Stockholmis) vangiks, kuid ta vabastati peatselt õige müstilistel asjaoludel peale 9. kuulist vanglasistumist. Tema vabastamise põhjus on ametlikult senini välja selgitamata, kuid eesti politsei ringides räägiti, et tema olla vabastatud keegi kõrgem politsei-ülem, kes olnud Mikkelsoni sõber. Milles see sõprus seisnud, seda polli teatud. Kas see lugu ka tõele vastab, pole praegu võimalik kontrollida. Fakt on aga see, et Mikkelson oma äärmise osavuse ja libedusega suutis end kõige raskemast karistusest välja rääkida ja pääses seetõttu kergemini, kui mõned tema kaliibrilised kaaslased.

Isegi hiljem Rootsis on Mikkelson oma ülekuulamisprotokollis, millega mõnel asjaosalisel on korda läinud tutvuda, õigeks võtnud hävituspataljonis olemist. Ta olevat nimelt tookord küll osa võtnud hävituspataljonide tegevusest, kuid usus, et see on õige. Siiski olla ta selles nüüd väga pettunud, ning kahetseda, et ta nii üldse olla talitanud. Samuti on ta õigeks võtnud oma hävituspataljonis olemise ühel eraviisilisel koosviibimisel mitme isiku juuresolekul, kes teda selles suhtes peale pressisid. Praegu pole veel põhjust nimetada nende nimesid, kuid nad on valmis seda kohtu ees kas või tõendama ja vanduma, et see tõsi on.

Peale vanglast vabanemist 1942.a. mais/juunis tegutses Mihkelson lühemat aega Tallinnas ametnikuna ühes ettevõttes "Util'is"; mis tegeles pruugitud asjade kokkuostmisega. Ta läks aga varsti Tartusse, kus astus Ülikooli õigusteaduskonda, mille lõpetas saksa okupatsiooni aja lõpupoolel. Kuigi temal nähtavaid suuremaid tulusid polnud, teavad mõned tunnistada, et teda nähtud sageli ringi pummeldavat suurte rahadega. Igal juhul oli temal täielik ülevaade eesti ringkondade tegevusest ja rinnetest.

Johannes Mihkelson tuli Rootsi 1944.a. sügisel koos teiste põgenikega ja viibis esialgu Saltsjöbaden karanteenis ja põgenikelaagris. Seal külastasid teda erilubadega silmapaistvad eesti tegelased Eesti Komitee ringidest Stockholmist, kelledest teistele laagrisolijatele silma paistis eriti härra RUDOLF PENNO. Karanteeni söögisaalis ja ka mujal pidasid nad Mihkelsoniga kõneldamisi ja näis teistele laagrisviibijaile, et selleks peategelaseks, kelle pärast meie tähtsads Eesti Rahvuskomitee tegelased laagrisse tulid, oli just Johannes Mihkelson.

Kuid ka laagris eneses vallutas Mihkelson peatselt juhtiva positsiooni ja kuna ta oskas ladusalt varemast Rootsis redusoleku ajast rootsi keelt, mida teised põgenikud ei valdanud, oli ta abiks ka rootsi politseile laagrisolijate ülekuulamisel jne. Ta määrati rootslaste poolt isegi karanteenis teisel korral asuva saali vanemaks ja oli ühe sõnaga väga tähtis isik, kuna ta võis viidata oma kõrgetele tutvustele ka Rootsi riigitegelaste hulgas -- rääkimata meie endi omadest.

Kõige selle juures on olnud üheks väga kummaliseks ja mitte-arusaadavaks asjaluks see, et meie juhtivad sotsialistlikud riigitegelased kogu aeg on teadlikud olnud Mihkelsoni Hävituspataljoni kuulumisest faktist, kuid vaatamata sellele siiski temaga kõige lähemalt koos töötanud, nagu kõige paremad sõbrad kunagi. Nii on teada, et härra AUGUST REI kord 1947.a. kõneledes koosolekutel Borås ja Eskilstunas tookord koos töötades veel kodanlike ringidega Eestluse Koostöö Keskuses ja mitte eriti hästi sobides vasakpoolsete nn. "demokraatidega" avalikult neil koosolekudel ütles, kui küsimuse alla tuli koostöötamine ja koalitsiooni loomine n.n. Demokraatliku Klubi ümber koondunud vasakpoolsete ringkondadega, et "kuidas selliste hävituspataljoni lastega kui Mihkelson ja varastega kui ARVO NORM (Norm olnud Rei andmeil varastanud inglise British Councili lugemissaalist Stockholmist väärtuslikke ajakirju, mis aga hiljem ilmsiks tulnud) võib koos töötada, kuna siis peaks alati oma laualaekad ja sahtlid järele vaatama, et midagi ära kadunud pole". Seda August Rei sõnavõttu teavad tõendada väga paljud ja nimelt kõik nendest koosolekustest osavõtjad.

Siiski hakkas AUGUST REI väga peatselt JOHANNES MIHKELSONIGA selle sõnavõtu järele koos töötama, ning Mihkelson nimetati isegi Eesti Rahvusnõukogu juhatuse liikmeks selle väliskomisjoni abiesimeheks. Tõeliselt aga juhib Joh. Mihkelson iseseisvalt Eesti Rahvusnõukogu väliskomisjoni, kuna selle esimees A. Rei oma rohkete ärasõitude ja muude "ülesannete" tõttu komisjoni tööd aktiivselt juhtida ei saa. Ja nii käivad Eesti Rahvusnõukogu presiidiumi usaldusmehed, hävituspataljoni lase Joh. Mihkelsoni käest läbi kõik meie praegused riiklikud dokumendid ja saladused. Ning sama Mihkelson on meie põgenike organisatsiooni -- Eesti Rahvusnõukogu välispoliitilise suuna juhtija. Ja mainitud organisatsioon kuulutab ise, et ta kandvat meie välispoliitilise võitluse raskust (vt. Eesti Teataja 2. juulist 1949.a. lk. 2).

Kuid ka meie kolmas Rootsis asuv valitsusliige JOHANNES KLESMENT pole kõrvale jäänud Johannes Mihkelsoni mõjupiirist, ning ka tema on võtnud Joh. Mihkelsoni oma "kõrge" kaitse alla, nagu see veel 1949.a. ilmes Eesti Rahvusfondi juhatuse koosolekul ja hiljem kahes Joh. Klesmenti kirjas, kui ühe ERF-i juhatuse liikme poolt sellele tähelepanu juhiti, et Joh. Mihkelson on olnud Eestis hävituspataljonis tegev.

Kui nüüd küsida kõige selle põhjal, milleks tuli Johannes Mikhelson üldse Rootsi, siis näib enam kui tõenäoline olevat, et Mikhelson "pidi" siia tulema, s.t. temale oli kaasa antud teatud ülesanded. Sest tõeliselt polnud temal ju üldse mingit ilmselt vajadust oma sõprade - bolshevike eest. Ära põgeneda, kuna ju tema "leht" oli täiesti puhas Saksa okupatsiooni ajal. Eriti kui tema veel kommunisti-asja eest võitlemise pärast kinnigi oli istunud. Võinuks just vastupidiselt eeldada, et teda oodanuks seal isegi kõrgemad kohad ja aurahad, kui L.Nõuk.Liidu okupatsiooni ajal. Pealegi veel, kui tema sõber ARNOLD VEIMER oli tõusnud tähtsuse astmelt kõrgemale - tavalisest ministrist peaministriks.

Tõepoolest on meil nüüd teada kommunistide taktikast, et nad saatsid Rootsi koos teiste põgenikega ka oma teenekaid agente selleks, et viimased, kui teadlikud ja kogemustega bolshevikud võiksid jälgida põgenike tegevust siin vahetust lähedusest ja püüda võtta nende juhtimine siin enda kätte. Kuid siia saadetud bolshevikud pidid tingimata esinema siin eesti rahvustaste sildi all, sest muidu ilma maskeerimata poleks nende kommunistlik õnnestustöö olnud kuigi edukas põgenike ridades, kes nii palju olid kannatanud ja kaotanud kommunistide vägivallategade läbi. Nii on hiljem Rootsi politsei ja kohus mõned üksikud neist "rahvuslastest" kindlaks teinud ja oma ühiskonnast elimineerinud, nagu see teatavasti ka toimus "eesrindliku suurrahvulase" E.SUURVÄLI ga. Mõned teised rahvuslased jutumärkides on jälle ise Nõuk.Liidu kaitsvasse rüppe tagasi sõitnud, nagu näiteks MARTIN GROSSHOLM, kes 1943/44.a. kuulus Stockholmis Eesti Rahvuskomiteesse ja n.n. "vastupanuliikumise" esimeste juhtide ridadesse. Kuid kahtlematult on paljud Nõuk.Liidu agendid meie seas veel avastamata ja need jätkavad oma Nõuk.Liidu huvides tegutsemist suure eduga edasi eesti "rahvustaste" kaitsva ja maskeeriva kilbi varjus.

Johannes Mikhelson saavutas koheselt oma kõrgete sõprade ja mõttekaaslaste abiga võtmepositsiooni Rootsis asuvate põgenike üle, kuna ta sai koha Riiklikku Tööturukomisjoni, kus asus korraldama siiasaabusnud eesti põgenike tööle paigutamise asju. Selles kvalifikatsioonis oli tema ühenduses ka Nõuk.Liidu saatkonnaga ja selle ametniku A.ABEN'iga, nagu eelpool juba mainitud, sõites viimasega Rootsis ringi, sellega kaasaaidates eestlaste repatrieerumisele. Rootslaste kaudu on teatavaks saanud ka üks A.ABEN'i ütelus Joh.Mikhelsonile enne A.ABEN'i lahkumist Rootsist. A.ABEN öelnud nimelt: "Sina ei või veel ära tulla Eestisse, kuna see tähtis on meie asjale, et Sina edasi Rootsi jääd".

Johannes Mikhelson on küll seletanud, et tema olevat Eestis kuulunud vaid Sotsiaal-demokraatide parteisse ja et temal õnnestunud pääseda NKVD kütisist vaid venelastele silmi tehes. Selline Mikhelsoni väide aga pole õige. Sest tuleb arvestada seda, et kohe peale 21.juuni 1940.a. riigipöõret teatasid kommunistlikud ajalehed Eestis, et sotsialistid on kõige suuremad ühiskonna vaenlased maailma-ühiskonnas. Sama on selge ka marksismi-leninismi doktriini põhiraamatust - Stalini kommunistliku partei ajalooost - kus tähtselt tähendatud tees eriti selgelt välja on toetatud. Nii vahistatigi Eestis 1. Nõuk.Liidu okupatsiooni ajal tõepoolest kõik tuntud sotsialistide tegelased, nagu Leopold Johanson, Lui Metslang, Erich Joonas ja palju teisi. Järele jäid ainult need, kes olid sotsiaal-demokraatidena bolshevike agendid. Uhtegi eesti rahvuslast-sotsiaaldemokraati ei jäänud juhtkonnast järele, veel vähem anti neile vastustusrikkaid ja juhtivaid kohti bolshevistliku reshii mi ajal, nagu see Joh.Mikhelsoniga juhtus.

Johannes Mikhelsoni tegevusele Rootsis on ehk iseloomulik veel üks asjaolu. Nimelt alles paar aastat tagasi asutas ta koos lätlase Bruno Kalninshiga Stockholmis ühe ühingu, mis ametlikult nimetati "Natsistliku okupatsiooni all kannatanute ühing". Selle ühingu sihiks oli ajakirjanduse teateil majanduslikult toetada kannatahuid. Ühingu sihtjeontena polnud aga ajakirjanduses sellest midagi mainitud, et seda ühingut kasutatakse oma, kommunistide huvides kannatanud sõprade abistamiseks. Kuna sellesse ühinguusse kuulus peale Joh. Mikhelsoni veel teiste seas teine meie siinne hävituspataljoni lase JURI POSKA, siis peaks olema selge, mis ilmega ühinguga siin oli tegemist.

Tuleb tõesti küsida, kas meie tõesti nii haletsimisväärses olukorras olime paguluses, et enam teisi mehi meie juhtkonda valida või nimetada pole, kui seda on Johannes Mikkelsen, kellesse Nõuk.Liit ja Eesti NSV eriti ka tänapäeval võib suhtuda kui ühte teenekamasse eesti rahvusest bolshevismi eest võitlejasse? Igal juhul on see küll igale rahvuslikult mõtlevalle ja tundvale eesti põgenikule nagu kõige toredamaks võllanaljaks, kui kodanlikku Eesti Vabariiki tahetakse ülesse ehitada ja kodanlikke pagulasi juhtida Johannes Mikkelsoni ja tema taoliste poolt. Igale ausale eesti põgenikule on see küll selge mõistuse ja puhta südametunnistuse vastane.

Lõpuks jääb veel üle vaid kinninõelutada seda fakti, et alles äsjastel Eesti Rahvusfond Rootsis organite valimistel esitati Eesti Rahvusnõukogu poolt üheks juhatuse liikme kandidaadiks sama Johannes Mikkelson, kes ka ERN-i enamushääletage ERF Rootsis juhatusse sissevaliti. Samale Johannes Mikkelsonile määrati ERN-i enamusega ERF Rootsis organite poolt tagant järele välismaa sõidukulude katteks 750 krooni. Summa, mille suhtes ERF Rootsis eelmine juhatuse oli langetanud eitava otsuse selle tõttu, et Joh. Mikkelsoni poolt ei olnud vaatamata avalikule lubadusele mitte lahendatud tema vastu eelmises ERF Rootsis juhatuses tõstatatud süüdistust hävituspataljoni kuulumises. See asi on siiani lahendamata ja kõiki kuulujutte, nagu eteks Johannes Mikkelson annud oma "auhaavamise" Rootsi kohtu lahendada, tuleb pidada teatavalt poolt sihilikult laispeerituks.

Peale selle kuulub Johannes Mikkelson, nagu juba nimetatud, Eesti Rahvusnõukogu juhatusse, alles ühtlasi selle väliskomisjoni abiesimeheks. Ka kuulub Johannes Mikkelson veel Stockholmis tegutseva Eesti Komitee juhatusse, ning on ajalehe Eesti Teataja juhatuse liige ja lähem kaastööline.

JUDEX